

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА 2014 г.

Policy Brief No. 44, май 2014 г.

1. Профил на конкурентоспособността и макро-икономически преглед

През 2014 г. България се изкачи с една позиция в годишната класация на Института за развитие на управлението, подреждаща страните по нивото им на конкурентоспособност. **Страната заема 56-то място**, докато през изминалата 2013 г. се класира на 57-о от 60 страни. **Това остава далеч от най-доброто постижение – 38-мо място през 2009 г.** (Фигура 1)¹. През 2014 г. България изпреварва Хърватия, Аржентина и Венецуела, както бе и през миналата година. Страната се нарежда и пред южните си съседи от Гърция, които са класирани на 57-о място – 3 места по-надолу в сравнение с 2013 г. На върха в тазгодишната класация няма съществени промени като САЩ продължават да са лидер. Икономиката на страната успешно се възстановява от кризата, най-вече благодарение на благоприятната бизнес среда, характеризираща се с мощна научноизследователска и развойна дейност (НИРД) и изобилие от висококачествена работна ръка. Важна роля играе и държавната политика за финансово стимулиране и намаляване на цените за електроенергия.

¹ Източник на данните от 1-ва точка – Годишник на световната конкурентоспособност, 2014 и Национален Статистически Институт (НСИ)

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

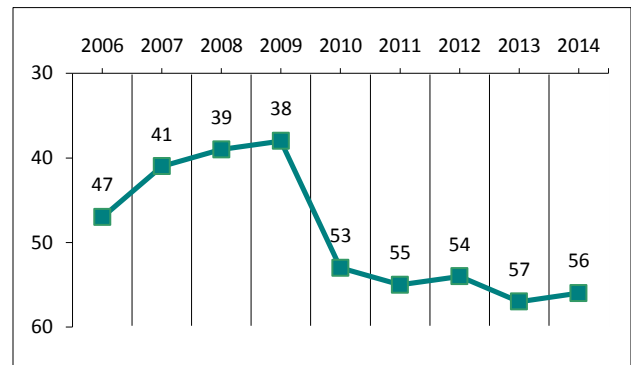
- България заема **56-а** позиция в Годишника на международната конкурентоспособност – застой, продължаващ пета година.
- Българската икономика е **зависима от износа и от ниските разходи за живот**. **Публичните финанси остават стабилни**.
- **Кризата на пазара на труда, започна да позатихва**, но нивата на безработица остават тревожно високи.
- Икономиката все още търпи последиците от **неблагоприятната бизнес среда и липсата на стабилна институционална рамка**, която да стимулира изследователска, развойна и иновационна дейност, и да синхронизира образователната система с нуждите на бизнеса.
- За да подобри своята конкурентоспособност, България трябва да се справи с пет **основни предизвикателства**:
  - **Реформиране на публичната администрация**, както и предлагане на повече и по-добри електронни услуги;
  - Увеличаване на финансовата подкрепа за образованието, въз основа на показани резултати;
  - Намаляване на **рисковете за енергийната сигурност**, чрез подобрене на енергийната ефективност и диверсификация на източниците и технологиите;
  - Подобряване на качеството и независимостта на регулаторния контрол;
  - Противодействие на **корупцията** по високите етажи на властта.

В класацията веднага след САЩ се нареждат Швейцария, Сингапур и Хонг Конг, които заемат съответно 2-ро, 3-то и 4-то място. Постоянното им присъствие сред лидерите се дължи на успешна икономическа политика, която включва дългосрочни инвестиции в НИРД, стабилни публични финанси и високо развита техническа инфраструктура. Според годишника **най-конкурентоспособните страни-членки в ЕС са отново Швеция (5-то място) и Германия (6-то място)**. Успехът им се дължи на висококачествената работна ръка, стабилната бизнес и политическа среда, както и на фокуса на тези страни върху износа. Сред **държавите-членки от Централна и Източна Европа**, които имат сходно на България икономическо наследство, **най-високо е класирана Естония**, която заема 30-то място – шест позиции по-напред в сравнение с 2013 г. Показателите за икономическата конкурентоспособност на страната продължават да се подобряват благодарение на конкурентното данъчно облагане, политическата стабилност, както и законодателство, облагодетелстващо бизнеса. България може да се поучи също така и от опита на страни като Чехия, Литва, Латвия и Полша (класирани съответно от 33-то до 36-о място), чиито успешни икономически политики включват освен ценова конкурентоспособност, също така и инвестиции в образователната система, което осигурява високо квалифицирана работна ръка.

Сред държавите с население под 20 млн. включени в Годишника, **България заема 29-то място** от общо 31 страни. Това е едно място по-напред от 2013 г. и нарежда страната пред Гърция и Хърватия. **България заема също така и 26-то място от 29 възможни сред страните с БВП на глава от населението по-малко от \$20,000** (през 2013 г. страната заема 27-мо място от 30 класирани държави). Това е доста

по-нисък резултат в сравнение с 13-тото място от 29 страни през 2009, което е и най-доброто класиране на България.

Фигура 1: Цялостно класиране (позиция) на България в Годишника на световната конкурентоспособност

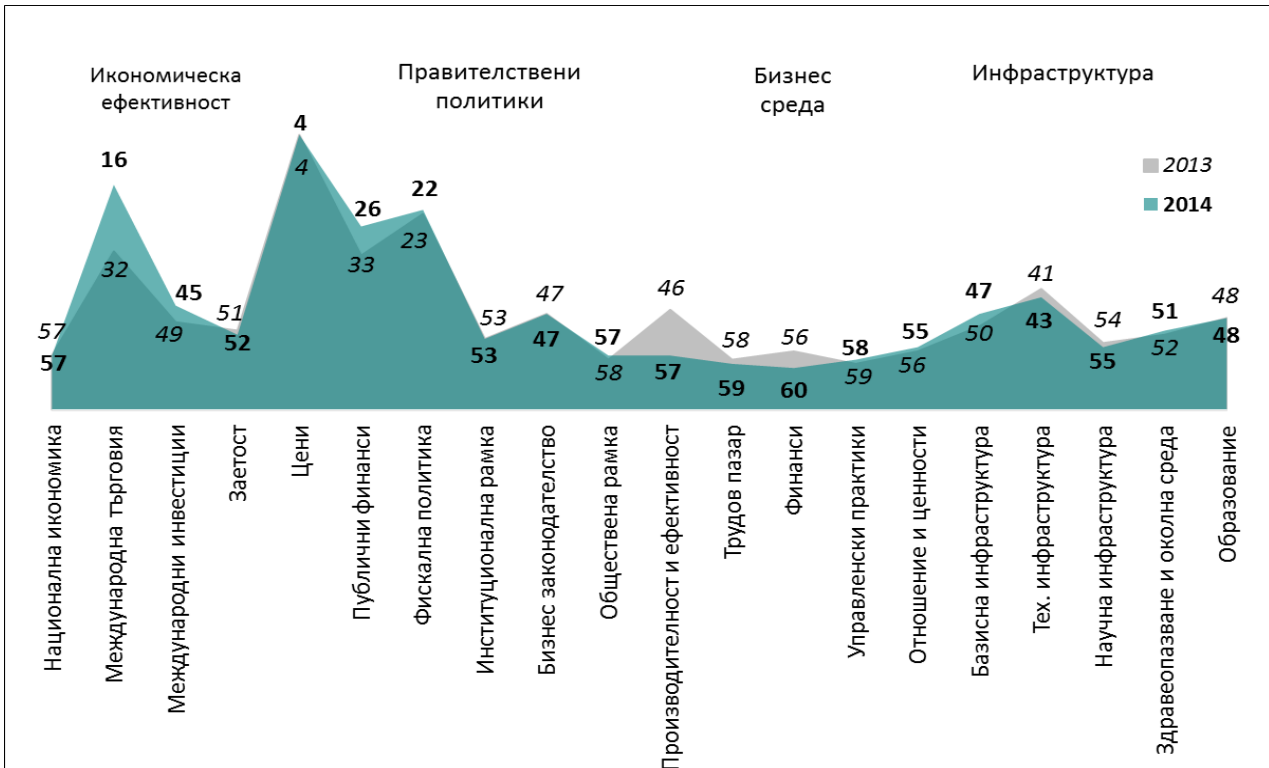
Източник: Годишник на световната конкурентоспособност, 2014

Профилът на българската конкурентоспособност (Фигура 2), показва, че основните показатели не са претърпели съществени промени не само в сравнение с 2013 г., но и с нивата от 2010 г., тоест **наблюдава се стагнация в българската конкурентоспособност**. Това е признак, че страната все още не успява в опитите си да създаде **стабилни и дългосрочни фактори за конкурентоспособност**, а продължава да разчита на ценово предимство, което е много чувствително към икономическата конюнктура. Политиките и мерките, въведени през последните 6 години, не доведоха до желания резултат – възобновяване на икономическия растеж. Европейските фондове спомогнаха за подобрието на базовата инфраструктура, но изглежда до момента не повлияват съществено равнището на конкурентоспособност на страната. Ограниченият достъп до финансиране и нестабилният пазар на труда въздейства отрицателно върху производителността. С изключение на Полша, чието равнище на конкурентоспособност се е подобрило от 2008 г.

насам, повечето страни-членки на ЕС от Централна и Източна Европа понижават своите показатели в общата класация и не успяват да възвърнат позициите си от преди кризата.

По-обстоен преглед на общия профил на българската конкурентоспособност разкрива основните ѝ силни и слаби страни. Българската икономика е подобрила експортните си позиции като в същото време публичните финанси остават стабилни от макроикономическа гледна точка. Дългосрочните фактори за конкурентоспособност като околна среда, инфраструктура и здравеопазване, както и показателите за ефективност на бизнес процесите като управленски практики и нагласи, са сред най-ниско оценените и представляват сериозно предизвикателство пред страната.

Фигура 2. Профил на конкурентоспособността на българската икономика за периода 2013-2014 г.

През 2014 г. се открояват три фактора, будещи притеснение. Продължаващото **ниско равнище на качеството на образованието** е най-сериозният проблем. **Липсата на достъп до свеж финансов ресурс и дефлацията**, в комбинация с административно-наложения натиск върху цените на електроенергията от българското правителство и **ниското ниво на доверие в държавните институции**, потискат нивата на печалба и възпрепятстват бизнес развитието в краткосрочен план.

Като изключим подобряването на базовата инфраструктура, липсата на напредък сред останалите дългосрочни фактори за конкурентоспособност показва, че българската икономика разчита на краткосрочни предимства на макроикономическо равнище. Положителната ценова конкурентоспособност, която бе сред преимуществата на България през последните години, оказва негативно въздействие върху приходите на бизнеса по време на кризата, което съвпадна със сериозен административен натиск върху цените на електроенергията.

Враждебното отношение на българското правителство към стратегически инвеститори като електроразпределителните предприятия, нанесе допълнителни поражения върху бизнес климата и инвестиционния облик на страната.

Слабостите на българската конкурентоспособност в дългосрочен план са толкова сериозни, че променят въздействието върху икономиката на краткосрочните фактори. Например два от факторите, които по принцип се свързват с по-висока конкурентоспособност, в случаят на България през 2014 г., трябва да се интерпретират в друга посока. Положителното салдо в платежния баланс и увеличаването на инвестициите в чужбина е по-скоро свързано с изтичане на капитали, свързано с влошената инвестиционна среда:

- положителен платежен баланс от 2.08% в сравнение с -1.33% през 2013 г.;
- нарастващи инвестиции в чужбина, които са нараснали от \$0.17 млрд. през 2011 г., до \$0.38 млрд. през 2012 г. и до \$0.64 млрд. през 2013 г.

България все още е изправена пред сериозни структурни предизвикателства, които възпрепятстват конкурентоспособността и икономическия ѝ растеж в краткосрочен план. **През 2014 г. кризата на пазара на труда започна да утихва**, но нивото на безработица остава високо. Икономиката все още търпи последиците, възникнали в резултат на **неблагоприятната бизнес среда и липсата на дисциплинираща институционална рамка**, която да стимулира НИРД и да синхронизира образователната система с нуждите на бизнеса.

Негативното развитие на конкурентоспособността бе допълнително изострено от

определени икономически тенденции, които будят притеснение:

- бюджетният дефицит е нараснал от -0.8% през 2012 г. до -1.51% през 2013 г.;
- държавните субсидии са нараснали от 0.86% до 1.24% съответно през 2012 г. и 2013 г.;
- разходите за образование са отбелязали спад от 4.7% до 3.5% от БВП в периода между 2012 г. и 2013 г.;
- прозрачността на правителствените решения е намаляла, а сивият сектор е нараснал.

Както се очакваше, поради сериозните структурни дефицити в публичните разходи, увеличението на бюджетния дефицит не повлия положително върху конкурентоспособността.

2. Мнението на бизнес лидерите

Годишникът на световната конкурентоспособност включва и проучване сред избрана група български бизнес мениджъри, които са дали своята оценка относно бизнес средата и предприетите политики. Мнението на бизнес лидерите служи за противовес на статистическите показатели на конкурентоспособността, като представят по-краткосрочна и актуална перспектива и по-задълбочен поглед върху местната среда. Резултатите от проучването сред бизнес лидерите показват, че те не са класирали България по-високо от 57-то място от общо 60 страни в нито една от категориите **законодателство, касаещо конкуренцията (59-то място), прозрачност (58-мо място),**

правителствени решения (58-мо място), изтичане на кадри (60-то място), компетентност на висшия мениджърски състав (60-то място), трансфер на знания (60-то място) и иновативен капацитет (59-то място). Този факт показва цялостната негативна нагласа спрямо политическата и икономическа обстановка в България, което неминуемо вреди на бизнес перспективата на България.

Като част от проучването, бизнес лидерите са помолени да посочат най-силните страни на българската икономика. Най-често отбелязаниите фактори са свързани с ниски цени, включително:

- ценова конкурентоспособност (60.7% от анкетираните);

- висококачествена работна ръка (55.4% от анкетираните);
- конкурентно данъчно облагане (51.8% от анкетираните);

От друга страна, анкетираните са посочили като най-слаби страни на местната икономика фактори, свързани с политическата обстановка. Те включват:

- политическа стабилност и предвидимост (21.4% от анкетираните);
- адекватна законодателна среда (19.6% от анкетираните);
- надеждна инфраструктура (17.9% от анкетираните);
- компетентност на правителството (8.9% от анкетираните);
- силна НИРД култура (5.4% от анкетираните).

Фигура 3: Ключови индикатори за конкурентоспособността на България за 2014 г.

Източник: Годишник на световната конкурентоспособност, 2014

През последните години България устойчиво се класира на дъното на класацията за конкурентоспособност, което в комбинация с продължаващия нисък ръст на БВП (около 1% на годишна база през 2013 и началото на 2014 г.), дължащ се основно на дефлация, показва ясно, че **икономиката на страната се намира в период на стагнация**. Продължителната дефлация, която е резултат от намаленото потребление в пика на икономическата криза, и която бе допълнително изострена от решенията на правителството, свързани със замразяване на цените на електроенергията, може да доведе до намаление на фирмените обороти в дългосрочен план, фалити на предприятия и произлизащи от това ръст на безработицата. Ако тази тенденция се запази, ценовата конкурентоспособност ще се превърне от предимство в пречка за растежа на българската икономика. Намалването на ръста на производителността на работната ръка също е притеснително. То представлява ясен знак за намалени разходи и инвестиции, насочени към развитието на нови технологии и обучение на персонал, което пък от своя страна е още една от главните причини за ниското ниво на конкурентоспособност на България в сравнение с останалите страни.

Външната търговия продължава да расте, но това не е достатъчно за да се поддържа дългосрочен икономически растеж и възстановяване. Тези икономически проблеми са допълнително влошени от редица недостатъци, касаещи качеството на управление в страната, като сива икономика, корупция, и липса на прозрачност, които водят след себе си нестабилна и непредвидима бизнес среда. Освен това предприемачеството бива възпрепятствано от обременяващо бизнеса законодателство и затруднен достъп до финансиране. Липсата на бизнес

възможности от своя страна води до сериозно изтичане на кадри, което пък създава парадокс – висока безработица и същевременно с това недостиг на качествена работна ръка.

3. Предизвикателства пред конкурентоспособността и препоръки

Центърът за изследване на демокрацията определи пет основни предизвикателства, които възпрепятстват повишаването на конкурентоспособността на българската икономика през 2014 г.:

- Въвеждане на **реформи в публичната администрация** и предлагане на повече и по-добри електронни услуги;
- Увеличаване на финансовата подкрепа за **образованието**, въз основа на показани положителни резултати;
- Намаляване на **рисковете за енергийната сигурност**, чрез подобрене на енергийната ефективност и диверсификация на източниците и технологиите;
- Засилване на качеството и независимостта на **регулаторния контрол**;
- Справяне с **корупцията** по високите етажи на властта.

Преодоляването на тези предизвикателства е предпоставка за подобрене на профила на конкурентоспособност на българската икономика. Постигането на устойчиво подобрене в тази насока изисква споделена визия за развитие и съвместна упорита работа на държавните и бизнес лидери в следващото десетилетие.